

Γεωγραφίες

Αρ. 22 (2013)

Γεωγραφίες, Τεύχος 22, 2013

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

-

Γ Ε Ω - Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Ο Τ Η Τ Ε Σ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

Ένα από τα βασικότερα γνωρίσματα του νεοφιλευθερισμού είναι οι ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων αγαθών. Η μετατροπή των δημόσιων αγαθών σε εμπορεύματα συνιστά μια μορφή «περίφραξης», δηλαδή απο-πλαισιοποίησης των δημόσιων αγαθών από το κοινωνικοϊστορικό συγκείμενο όπου είχε εγγραφεί η παραγωγή και αναπαραγωγή τους και ο εγκιβωτισμός τους σε νέα συγκείμενα που καθιστούν τα δημόσια αγαθά ανταλλάξιμα, τα ενσωματώνουν στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τα ανάγουν σε αντικείμενο κερδοφορίας των ατομικών κεφαλαίων. Επειδή τα δημόσια αγαθά, από τα δάση και την ενέργεια μέχρι τις αστικές συγκοινωνίες και το σιδηρόδρομο, αποτελούν συνήθως μονοπώλια, η κατοχή και η εκμετάλλευσή τους αποφέρει σταθερά κέρδη, ένα είδος μονοπωλιακού ενοικίου. Η περίπτωση της ιδιωτικοποίησης του νερού είναι ίσως από τις πλέον κραυγαλέες υφαρπαγές δημόσιου αγαθού με στόχο μονοπωλιακά κέρδη από την αναγκαστική αγορά του «προϊόντος» από σταθερούς πελάτες οι οποίοι δεν έχουν άλλες επιλογές. Στην Ελλάδα υπάρχει «καθυστέρηση» ως προς την εφαρμογή αυτών των συνταγών. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή εμπειρία είναι πολύ διδακτική, όπως περιγράφεται στο κείμενο του David Hall, όπου δεκάδες δήμοι σε όλες τις χώρες επανα-δημοτικοποιούν τις ιδιωτικοποιημένες υπηρεσίες ύδρευσης. Στο δεύτερο κείμενο, ο Τάσος Χοβαρδάς αναφέρεται στην περίπτωση της ΕΥΑΘ της Θεσσαλονίκης και αναλύει το μύθο των δήθεν κερδών από την ιδιωτικοποίηση, τους τοπικούς αγώνες εναντίον της και υπογραμμίζει το σημαντικό πρόβλημα δημοκρατίας που έχουν παρόμοιες ενέργειες.

ΕΠΑΝΑ-ΔΗΜΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Του David Hall¹

(Το κείμενο αποτελεί διευρυμένη περίληψη και μετάφραση της εισαγωγής του άρθρου «Re-municipalising municipal services in Europe» που δημοσιεύθηκε στην τελική του μορφή το Νοέμβριο του 2012 στην ιστοσελίδα της Διεθνούς Μονάδας Έρευνας για τις Δημόσιες Υπηρεσίες [Public Services International Unit – PSIRU] και είναι διαθέσιμο στο www.psiru.org).

Από τη δεκαετία του 1980, με την ολοένα μεγαλύτερη κυριαρχία του νεοφιλευθερισμού, αναπτύχθηκε η ιδέα ότι οι αγορές είναι ο καλύτερος τρόπος για τη διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών τόσο άμεσα (ιδιωτικοποίηση) όσο και έμμεσα (κριτήρια λειτουργίας με βάση την ανταγωνιστικότητα). Συνεπώς διαμορφώθηκε ένα οικονομικό, πολιτικό και νομοθετικό πλαίσιο εκχώρησης αυτών των υπηρεσιών στους ιδιώτες με καταστροφικά αποτελέσματα για την οικονομία

¹ Ο David Hall διδάσκει οικονομικά στο πανεπιστήμιο του Geenwich στο Λονδίνο και είναι ερευνητής και πρώην διευθυντής της Διεθνούς Μονάδας Έρευνας για τις Δημόσιες Υπηρεσίες (Public Services International Unit - PSIRU). Η επιλογή του κειμένου και η μετάφραση έγιναν από τον Γιώργο Βελεγράκη.

και την κοινωνία. Οι ιδιωτικοποιήσεις είναι κυρίαρχη πρακτική των νεοφιλελεύθερων πολιτικών (είτε με την απευθείας πώληση μερών του δημόσιου τομέα είτε με τις εξωτερικές αναθέσεις) καθώς διευρύνει την αγορά και μειώνει το ρόλο του κράτους, που είναι βασική αρχή του νεοφιλελευθερισμού. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, ειδικά, η κοινοτική νομοθεσία έχει υπονομεύσει ακόμα περισσότερο τις δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες. Οι ευρωπαϊκές οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις, οι οποίες εισήχθησαν το 1993, και οι μετέπειτα αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου έχουν ασκήσει μεγαλύτερη πίεση στις δημοτικές αρχές να «βγάλουν τις υπηρεσίες τους στο σφυρί». Ταυτόχρονα η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και άλλων δημόσιων αγαθών έχουν οδηγήσει σε διάλυση τις δημόσιες εταιρείες κοινής ωφέλειας και επέτρεψαν την διεύρυνση των πολυεθνικών ομίλων. Η πίεση, εξάλλου, στα δημόσια οικονομικά έχει επίσης ενθαρρύνει την ευρεία ανάπτυξη των συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ), ως τρόπου διατήρησης μεγάλων κεφαλαιακών δαπανών εκτός των ισολογισμών των κυβερνήσεων.

Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση των τελευταίων ετών έχει χρησιμοποιηθεί ως μέσο μεγαλύτερης δημοσιονομικής πίεσης και προσαρμογής (που σημαίνει περαιτέρω σημαντικές περικοπές στις δημόσιες δαπάνες), ενώ οι χώρες που έχουν εισέλθει σε προγράμματα οικονομικής στήριξης (από το ΔΝΤ, τη ΠΤ ή την ΕΕ) περικόπτουν ακόμα περισσότερο της δημόσιες δαπάνες ως ανάγκη των τιθέμενων στόχων για τη «σωτηρία» τους.

Παρά τις δημοσιονομικές πιέσεις, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι οι δήμοι συνεχίζουν να κινούνται προς την κατεύθυνση επανα-δημοτικοποιήσεων και όχι ιδιωτικοποιήσεων σε μια σειρά από χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία ή το Ηνωμένο Βασίλειο. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, που είναι και η πατρίδα των μεγαλύτερων ιδιωτικών εταιρειών ύδρευσης, ένας αυξανόμενος αριθμός δήμων και περιφερειών έχουν προχωρήσει σε εκτεταμένα προγράμματα επανα-δημοτικοποιήσεων του νερού και των δημόσιων συγκοινωνιών. Ακόμα και στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η κεντρική κυβέρνηση εξακολουθεί να πιέζει για ιδιωτικοποιήσεις στον τομέα της υγείας και των φυλακών και απαιτεί περικοπές στις δαπάνες της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι δήμοι επανακτούν τον έλεγχο υπηρεσιών (bring back «in-house») ως έναν τρόπο για την εξοικονόμηση χρημάτων. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει μερικά τέτοια παραδείγματα σε διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Οι παράγοντες που οδηγούν σε διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης είναι:

I. Λήξη των συμβάσεων: Οι περισσότερες διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης έλαβαν χώρα όταν μια υπάρχουσα σύμβαση με ιδιωτική εταιρεία έληξε. Τα πολλά παραδείγματα επανα-δημοτικοποίησης εταιρειών ύδρευσης στη Γαλλία και ενέργειας στη Γερμανία κατέστησαν δυνατά όταν έληξαν οι μακροχρόνιες συμβάσεις (25 ή 30 χρόνων) με ιδιωτικές εταιρείες. Φυσικά, ρόλο έπαιξε και η θετική συλλογική, κοινωνική διάθεση εκείνη ακριβώς την περίοδο λήξης της σύμβασης.

II. Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του: Οι αποτυχίες λειτουργίας και τα πολλά, διαφορετικής φύσης, προβλήματα με τους ιδιώτες διαχειριστές των δημοτικών υπηρεσιών ήταν ένας πολύ σημαντικός λόγος επανα-δημοτικοποίησης τα τελευταία χρόνια. Μερικές φορές οι αποτυχίες ήταν τέτοιου βαθμού που οδήγησαν σε απευθείας και άμεσες επανα-δημοτικοποιήσεις, όπως με την κατάρρευση των ΣΔΙΤ στις δημόσιες συγκοινωνίες του Λονδίνου, ενώ σε άλλες οι δημοτικές αρχές κατέφυγαν στη νομική οδό και κατήγγειλαν τη

Πίνακας 1: Πρόσφατες επανα-δημοτικοποιήσεις σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες

Τομέας	Διαδικασία	Χώρα	Παράγοντες που οδήγησαν στην επανα-δημοτικοποίηση
Νερό	Δημοτικοποίηση των υπηρεσιών	Γαλλία, Ουγγαρία	Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα, μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Ηλεκτρισμός	Επανα-δημοτικοποίηση, εξαγορά της ιδιωτικής εταιρείας	Γερμανία	Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα, μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Δημόσιες συγκοινωνίες	Δημοτικοποίηση των συμβάσεων και των συμβάσεων παραχώρησης	Η.Β., Γαλλία	Αποτυχία του ιδιωτικού τομέα, μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, δημόσιοι στόχοι
Διαχείριση απορριμμάτων	Διαδημοτικές συμβάσεις και δράσεις, επανέλεγχος των συμβάσεων και επανάκτηση ελέγχου (bringing back «in-house»)	Γερμανία, Η.Β., Γαλλία κ.ά.	Μείωση κόστους, ανάγκη ελέγχου των υπηρεσιών, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Δημοτική καθαριότητα	Επανέλεγχος των συμβάσεων και επανάκτηση ελέγχου (bringing back «in-house»)	Η.Β., Φινλανδία	Ανάγκη καλύτερου αποτελέσματος, ζητήματα απασχόλησης εργατικού δυναμικού, μείωση του κόστους, λήξη σύμβασης με τον ιδιώτη
Κοινωνική στέγαση	Επανέλεγχος των συμβάσεων και επανάκτηση ελέγχου (bringing back «in-house»)	Η.Β., Γερμανία	Ανάγκη καλύτερου αποτελέσματος, μείωση κόστους

σύμβαση όπως συνέβη στην περίπτωση των υπηρεσιών ύδατος στην Ουγγαρία, και στις περισσότερες περιπτώσεις στη Γερμανία.

III. Αποδοτικότητα και κόστος: Ο πιο σημαντικός παράγοντας σε όλες τις περιπτώσεις επανα-δημοτικοποίησης ήταν η μείωση του κόστους και η αποδοτικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Οι δημοτικές αρχές συνειδητοποίησαν ότι μπορούσαν να παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες με χαμηλότερο κόστος και οδηγήθηκαν στην επανάκτηση του ελέγχου συγκεκριμένων υπηρεσιών (bringing back «in-house»). Οι περισσότεροι δήμοι στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία και τη Φινλανδία που ακολούθησαν διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης δήλωσαν ότι το έκαναν για λόγους μείωσης κόστους. Η επαναδημοτικοποίηση του νερού στο Παρίσι και σε άλλες πόλεις της Γαλλίας εν μέρει καθοδηγήθηκε από την προσδοκία για μεγαλύτερη αποδοτικότητα και μείωση των τιμών. Αυτό μάλιστα επιτεύχθηκε στο Παρίσι, αφού οι τιμές του νερού μετά την επανα-δημοτικοποίηση μειώθηκαν κατά 8%.

IV. Επίτευξη των δημόσιων στόχων: Οι πιο σημαντικοί παράγοντες στις διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης σε πόλεις της Γερμανίας είχαν να κάνουν με την ανάγκη επίτευξης των στόχων παροχής υπηρεσιών κοινωνικής ωφέλειας. Οι δημοτικές αρχές διέκοψαν τις συμβάσεις με τις ιδιωτικές εταιρείες καθώς το κοινό αίσθημα ήταν ότι δεν λειτουργούσαν ως εταιρείες κοινής ωφέλειας αλλά ως ιδιωτικά μονοπώλια που δεν εξασφάλιζαν το δημόσιο συμφέρον. Αντίστοιχες ήταν και πολλές περιπτώσεις με τις εταιρείες ύδρευσης στη Γαλλία. Αυτός ήταν ίσως ο πιο σαφής πολιτικός παράγοντας που συνδυάστηκε με συγκεκριμένες (αναδιανομητικές) πολιτικές.

V. Κόστος κεφαλαίου: Ορισμένες υπηρεσίες απαιτούσαν πολύ μεγάλο αρχικό κεφάλαιο, και οι δημοτικές αρχές μπορούσαν να δανείζονται χρήματα με χαμηλά επιτόκια και να παρέχουν το απαιτούμενο κεφάλαιο. Αυτή η δυνατότητα ήταν πολύ σημαντική για τη διαδικασία επανα-δημοτικοποίησης των δημόσιων συγκοινωνιών στο Λονδίνο και αποτελεί μοντέλο και για άλλους τομείς και υπηρεσιών του δήμου που αυτή τη στιγμή υπάγονται σε καθεστώς ΣΔΙΤ.

VI. Έσοδα για το δήμο από τα κέρδη: Η επανα-δημοτικοποίηση μιας κερδοφόρας επιχείρησης νερού ή ηλεκτρισμού σήμαινε (και σημαίνει) εκτός των άλλων και επιπλέον έσοδα για τη δημοτική αρχή από τα μελλοντικά μερίσματα. Το δημοτικό συμβούλιο της Βουδαπέστης στην Ουγγαρία υπολόγισε ως πολύ σημαντικό αυτό τον παράγοντα για την επανα-δημοτικοποίηση της επιχείρησης ύδρευσης της πόλης.

Οι αλλαγές που παρατηρούνται σε ένα πλαίσιο μεταξύ «κράτους και αγοράς» όσον αφορά τις δημόσιες/δημοτικές υπηρεσίες και τις διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης μπορούν να παρουσιαστούν ως ένα εκκρεμές που ταλαντεύεται αποτυπώνοντας όμως συγκεκριμένους πολιτικούς αγώνες. Οι διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης δεν είναι το αποτέλεσμα μιας συντονισμένης θεσμικής πρωτοβουλία, αλλά μια αντανάκλαση των κοινών πολιτικών και οικονομικών παραγόντων. Εξάλλου αυτές οι διαδικασίες είναι στενά συνδεδεμένες και με ιστορικούς-γεωγραφικούς παράγοντες που έχουν να κάνουν με τη δημόσια ιδιοκτησία κατά το 19ο και 20ό αιώνα. Ο δημόσιος τομέας έχει δείξει σημαντικά αξιοσημείωτη αντοχή παρά τις επιθετικές νεοφιλελεύθερες πολιτικές των τελευταίων τριών δεκαετιών. Οι διαδικασίες επανα-δημοτικοποίησης εντάσσονται ακριβώς σε αυτό το πλαίσιο προστασίας και ενίσχυσης του δημοσίου και των κοινών αγαθών.

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΑΓΩΝΙΖΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΝΕΡΟ

Τάσος Χοβαρδός¹

¹ Επισκέπτης Λέκτορας Πανεπιστημίου Κύπρου, hovardas@ucy.ac.cy.

Τον τελευταίο καιρό παρακολουθούμε μια σειρά από απόπειρες ιδιωτικοποίησης του νερού που συνοδεύονται από αντίστοιχα κινήματα αντίστασης. Έχουμε για παράδειγμα την περίπτωση της ΕΥΑΘ στη Θεσσαλονίκη. Θα επικεντρωθούμε στο παράδειγμα αυτό για να συζητήσουμε ορισμένες εκδοχές της ιδιωτικοποίησης του νερού.

Με βάση τη μαρξιστική παράδοση, τα δημόσια αγαθά που δίνονται από τη φύση και εισέρχονται στην παραγωγή διαδικασία χωρίς να έχουν περάσει από προηγούμενη εργασία δεν συμβάλλουν στην ανταλλακτική αξία του τελικού προϊόντος. Ειδικά για το νερό, το ερώτημα εδώ είναι τι ακριβώς πληρώνουμε στους λογαριασμούς των εταιρειών ύδρευσης και αποχέτευσης;

Πληρώνουμε τη λειτουργία και αποκατάσταση, όταν αυτό είναι απαραίτητο, των δικτύων μεταφοράς του νερού στους τελικούς χρήστες αλλά και του δικτύου που μεταφέρει το χρησιμοποιημένο νερό εκεί όπου θα γίνει η τελική διάθεσή του. Πληρώνουμε, ακόμη, την εξασφάλιση των προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούνται ώστε το νερό να καταναλωθεί για τις χρήσεις που προορίζεται, δηλαδή τα κριτήρια υγιεινής ώστε το νερό να είναι πόσιμο ή κατάλληλο για οικιακή χρήση. Τέλος, πολλές φορές στην τελική τιμή του νερού ενσωματώνεται και ένα κόστος επεξεργασίας του χρησιμοποιημένου νερού πριν την τελική διάθεσή του (βιολογικοί καθαρισμοί).

Τι μας δείχνουν τα διεθνή παραδείγματα από την ιδιωτικοποίηση του νερού; Στην περίπτωση του νερού δεν έχουν εφαρμογή κλασικά νεοφιλελεύθερα επιχειρήματα, όπως η μείωση των τιμών των παρεχόμενων υπηρεσιών μέσα από τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων. Οι εταιρείες ύδρευσης και αποχέτευσης όπως η ΕΥΑΘ έχουν να διαχειριστούν ένα δίκτυο, μια λεκάνη απορροής, έναν κύκλο νερού. Η ιδιωτικοποίηση του νερού ισοδυναμεί με τη μετατροπή ενός δημοσίου αγαθού σε ιδιωτικό μονοπώλιο, με την τιμή του νερού να εκτοξεύεται όπως δείχνει η διεθνής εμπειρία. Η αύξηση αυτή μπορεί να κυμαίνεται από 2 ως 7 φορές πάνω από την προηγούμενη τιμολόγηση.

Ένα ακόμη νεοφιλελεύθερο επιχειρήμα που δεν βρίσκει εφαρμογή στο νερό είναι η αντίστιξη ενός διαρκώς ανίκανου δημοσίου τομέα, από τη μια πλευρά, με έναν πάντα ικανό ιδιωτικό τομέα, από την άλλη. Η ΕΥΑΘ είναι κερδοφόρα επιχείρηση που ελέγχεται από το δημόσιο και εκποιείται σε τιμή σκανδαλώδη σε σχέση με την κερδοφορία της. Πρέπει να σημειώσουμε ότι η επιδιωκόμενη τιμή πώλησης για την ΕΥΑΘ (περίπου 80 εκ. ευρώ) είναι αρκετά κάτω από τη χρηματιστηριακή τιμή της εταιρείας (το 51% της χρηματιστηριακής αξίας της ΕΥΑΘ αποτιμάται σε 124 εκ. ευρώ περίπου) και ανέρχεται στο αποτέλεσμα μόλις τεσσάρων ετήσιων χρήσεων (ετήσια κέρδη περίπου 20 εκ. ευρώ).

Την ίδια στιγμή, η πλημμυλής συντήρηση των δικτύων ύδρευσης και αποχέτευσης και η αδυναμία εξασφάλισης των κανόνων υγιεινής δείχνουν ότι οι ιδιωτικές εταιρείες που διαχειρίζονται το νερό πολλές φορές δεν ανταποκρίνονται σε

εκείνα για τα οποία πληρώνονται αδρά από τους πολίτες. Εδώ ανατρέπεται ο μύθος ότι ο ιδιωτικός τομέας μπορεί να καταναίμει τους διαθέσιμους πόρους αποτελεσματικότερα από τον δημόσιο τομέα. Εξαιρετικά ενδιαφέρονσα είναι και η συζήτηση για την κλίμακα χρόνου όπου θα κριθεί η αποτελεσματικότητα αυτή. Ενώ η λειτουργία και παρακολούθηση του δικτύου του νερού απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, η κερδοφορία για τις ιδιωτικές εταιρείες που διαχειρίζονται το νερό κρίνεται συνήθως σε συντομότερη κλίμακα χρόνου. Για το λόγο αυτό, οι ιδιωτικές εταιρείες συχνά δεν επιλέγουν να επενδύσουν στο δίκτυο του νερού. Η γενική εικόνα περιλαμβάνει πολλά εγχειρήματα ιδιωτικοποίησης του νερού που έχουν αποτύχει στους διακηρυγμένους στόχους τους, ενώ τα ευρωπαϊκά παραδείγματα ανάκτησης του δημοσίου ελέγχου στο νερό πληθαίνουν.

Στη Θεσσαλονίκη το σωματείο εργαζόμενων στην ΕΥΑΘ κάλεσε όλους τους φορείς και τους πολίτες της πόλης σε μια ανοιχτή συνέλευση το Μάρτιο και στη συνέλευση αυτή συγκροτήθηκε το συντονιστικό πολιτών και φορέων ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού και την πώληση της ΕΥΑΘ (sostetonero.blogspot.gr). Άμεσοι στόχοι ήταν η συγκέντρωση υπογραφών στην Ευρωπαϊκή καμπάνια για το δικαίωμα στο νερό (καμπάνια «right2water»), η δικτύωση με επιτροπές κατοίκων και επιστημονικούς φορείς και η παρέμβαση στα δημοτικά συμβούλια για να στηρίξουν την υπεράσπιση του νερού ως δημόσιου αγαθού.

Μετά από στοχευμένες παρεμβάσεις της Πρωτοβουλίας *SOSτε το Νερό*, όλα τα Δημοτικά Συμβούλια στο πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης έχουν ταχθεί με αποφάσεις τους κατά της ιδιωτικοποίησης του νερού και ζητούν την έκδοση Προεδρικού Διατάγματος για τη διεξαγωγή σχετικού δημοψηφίσματος. Αυτό εκκρεμεί από το 2006 και αφορά ρύθμιση του «Καλλικράτη». Σε μερικές περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί η πρόθεση διενέργειας δημοψηφίσματος από τους ίδιους τους δήμους, αφού φαίνεται ότι η κυβέρνηση μάλλον δεν θα προχωρήσει στην έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος.

Ας σημειώσουμε ότι η Αποκεντρωμένη Διοίκηση Μακεδονίας-Θράκης στις αρχές Ιουλίου έσπευσε να κάνει σαφές ότι τοπικά δημοψηφίσματα διενεργούνται μόνο για θέματα που υπάγονται στις αρμοδιότητες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και ότι η απόφαση για την ιδιωτικοποίηση της ΕΥΑΘ δεν συνιστά τοπικό θέμα, αφού εντάσσεται στη γενικότερη οικονομική πολιτική του κράτους. Η τοποθέτηση αυτή μπορεί να αναγνωσθεί ως εξής: Το νερό ως εθνικό ζήτημα στη μνημονιακή συγκυρία παύει να είναι δημόσιο αγαθό. Στην περίπτωση, αυτή η μνημονιακή πολιτική έρχεται να αναιρέσει αυτό που ακριβώς υποτίθεται ότι εγγυάται, δηλαδή το δημόσιο συμφέρον. Όλα αυτά συμβαίνουν τη στιγμή που έχουν συγκεντρωθεί πάνω από 1,6 εκατομμύριο υπογραφές στην Ευρώπη για την αναγνώριση του δικαιώματος πρόσβασης στο πόσιμο νερό και στα δίκτυα αποχέτευσης ως ανθρώπινου δικαιώματος με βάση την αντίστοιχη πρόβλεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (<http://www.right2water.eu>). Η κίνηση αυτή οδήγησε στην εξαίρεση των υπηρεσιών ύδρευσης και αποχέτευσης από την καινούργια ντιρεκτίβα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις συμβάσεις παραχώρησης.

Η Πρωτοβουλία *SOSτε το Νερό* διεθνοποιεί τον αγώνα για το νερό. Περισσότερες από 130 οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, εργατικά συνδικάτα και πολίτες από την Ελλάδα την Ευρώπη και ολόκληρο τον κόσμο έχουν ενώσει τη φωνή τους με 50 μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στέλνοντας επιστολή στους υποψήφιους αγοραστές της δημόσιας επιχείρησης νερού της Θεσσαλονίκης

και ζητώντας τους να αποσύρουν την προσφορά τους. Στη Θεσσαλονίκη οργανώνονται εκδηλώσεις και συζητήσεις με ομιλητές από διάφορα μέρη του κόσμου που έχουν γίνει ή είναι σε εξέλιξη αγώνες για το νερό. Στις 6 Σεπτεμβρίου η πρωτοβουλία *SOS* το Νερό διοργάνωσε συζήτηση για την ιδιωτικοποίηση του νερού με τον Υπουργό Πολιτισμού της Βολιβίας Pablo Cesar Groux Canedo, ενώ προγραμματίζεται νέα εκδήλωση με συμμετοχή ομιλητών από το Παρίσι και άλλες πόλεις που έχουν ανακτήσει τον δημόσιο έλεγχο στο νερό.

Η ιδιωτικοποίηση του νερού ενδέχεται να επηρεάσει δραματικά τις κοινωνικές σχέσεις και μπορεί να φτάσει στο σημείο να ανατρέψει μορφές κοινωνικού κεφαλαίου αλλά και μορφές συλλογικής δράσης εγκατεστημένες για πολλά χρόνια στις τοπικές κοινωνίες. Πέρα από την ΕΥΑΘ στη Θεσσαλονίκη, η ιδιωτικοποίηση του νερού μπορεί να προσλάβει και άλλες μορφές. Η τελευταία απόφαση του Συμβουλίου της Επικράτειας σχετικά με την εκτροπή του Αχελώου και το Σχέδιο Διαχείρισης του Υδατικού Διαμερίσματος στη Θεσσαλία, για παράδειγμα, αναφέρονται στη χρήση του νερού στη γεωργία, που καταναλώνει τη συντριπτική πλειοψηφία των υδάτινων πόρων. Μια ενδεχόμενη ακύρωση της εκτροπής του Αχελώου και η χρήση του φράγματος στη Μεσοχώρα Τρικάλων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, σε συνάρτηση με την επικείμενη ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ, γεννούν μια σειρά από ερωτήματα. Θα κατακλυστεί τελικά η Μεσοχώρα;

Το άνοιγμα της βρύσης για να τρέξει το νερό ή ενός διακόπτη για να περάσει το ρεύμα δεν είναι καθόλου απλή υπόθεση. Κατασκευάζει χώρους, συνειδήσεις, σχέσεις.

Αντιπαραθέτοντας την ομοιογένεια με την ετερογένεια, την υπακοή με την ανυπακοή, το νόμο με τη χειραφέτηση, ο Harvey στο τελευταίο του βιβλίο (*Εξεγερμένες Πόλεις. Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*, Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα: 2012) συζητά τη λεφεβριανή διαλεκτική ισοτοπίας-ετεροτοπίας. Στους ομοιογενείς ισοτοπικούς χώρους εμπεδώνονται κατεστημένες πρακτικές βασισμένες σε μη επερωτήσιμα σχέδια και μέσα από διαδικασίες κλειστές. Η κυρίαρχη πολιτική επιχειρεί να οικοδομήσει την ισοτοπία μέσα την εξάλειψη της αντίστασης. Από την άλλη πλευρά, η ετεροτοπία παράγει και αναπαράγει την ετερογένεια ως αναγκαία συνθήκη ανάδυσης κάθε κοινωνικής συνθήκης, προωθεί την αυτονομία με ποικίλους πειραματισμούς και ανοιχτές διαδικασίες, που όχι μόνο επιζητούν αλλά προϋποθέτουν την επερώτηση κάθε θέσης.

Ο αγώνας ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού προϋποθέτει μεταξύ άλλων την αναγνώριση του νερού ως ανθρώπινου δικαιώματος και, στη βάση αυτή, συνδέεται και με διαδικασίες λήψης αποφάσεων αλλά και με μορφές διακυβέρνησης πολύ διαφορετικές από εκείνες που απορρέουν από την ιδιωτικοποίηση του νερού. Οι αντιστάσεις που αναπτύσσονται ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού είναι ελπιδοφόρες στο βαθμό που προεικονίζουν συναντήσεις ετεροτοπικές, στο βαθμό δηλαδή που προφυλάσσουν τη διαφορά και διατηρούν τη δυνατότητα αντιπαράθεσης μεταξύ σχεδίων εναλλακτικών. Ταυτόχρονα με τις αντιστάσεις, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την αναζήτηση του τρόπου δημόσιας διαχείρισης του νερού που θα είναι ορθολογικότερος. Δημιουργούνται οι προϋποθέσεις διάκρισης του «ιδιωτικού» από το «δημόσιο» και του «δημόσιου» από το «κρατικό». Ο αγώνας για το νερό είναι αγώνας για τη δημοκρατία.

ΘΥΜΟΜΑΣΤΕ ΤΟΝ ΘΑΛΗ

Την Κυριακή 1η Σεπτεμβρίου 2013 έφυγε από τη ζωή ο ομότιμος καθηγητής της πολεοδομίας Θαλής-Ιωάννης Αργυρόπουλος, στο σπίτι του στο Λονδίνο. Ιδρυτικό μέλος του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ και πρώτος καθηγητής πολεοδομίας από τον Σεπτέμβριο του 1960, υπήρξε δάσκαλός μας αρχικά, συνεργάτης και αγαπημένος φίλος αργότερα. Από το 1990, οπότε πήρε σύνταξη, κατοικούσε στο Λονδίνο με τη γυναίκα του Μαίρη Σταύρου-Αργυροπούλου, επίσης αρχιτέκτονα. Το φιλόξενο σπίτι τους ήταν ανοιχτό σε όλους μας, όποτε και για όσο επιθυμούσαμε. Το καλοκαίρι βρισκόταν στο σπίτι τους στη Βουρβουρού.

Ο Θαλής Αργυρόπουλος ξεκίνησε τη διδασκαλία της πολεοδομίας στη δεκαετία του 1960· εποχή παγίωσης των θεσμικών της μέσων αλλά και ωρίμανσης και εφαρμογής ιδεών νεωτερικών για τον σχεδιασμό: σχέδια προθέσεων, ρυθμιστικά ή σχέδια χρήσεων γης και σχέδια νέων μεγάλων συνόλων ήταν τα εργαλεία σε χρήση σε όλη την Ευρώπη, δυτική και ανατολική. Ανοιχτός σε νέες ιδέες, πολιτικοποιημένος, ανήσυχος και ενήμερος, ιδιαίτερα καλλιεργημένος και γνώστης της αρχιτεκτονικής της πόλης, επηρέασε τους μαθητές του με την άποψή του για τον κοινωνικό ρόλο της πολεοδομίας και τον σύνθετο τεχνοκρατικό, ανθρωπιστικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα της.

Η εικόνα της πολεοδομίας που προωθούσε ο Θαλής Αργυρόπουλος με τους συνεργάτες του απηχούσε βέβαια την πρακτική στο δυτικό κόσμο, αλλά ήταν πιο συγγενική με τα οράματα, τις προτάσεις και τις διαμαρτυρίες των αρχιτεκτόνων στη χώρα μας, σε αντίθεση με την καθημερινή ντε φάκτο ελληνική πολεοδομία. Ήταν η εικόνα μιας παρεμβατικής πολεοδομίας, προς την κατεύθυνση της αναδιανομής του πλούτου και της βελτίωσης των όρων ζωής, με ευνοϊκά αποτελέσματα, κοινωνικά και χωρικά. Ο Θαλής (και εδώ η χρήση του μικρού ονόματος σημαίνει πολυετή φιλία) είχε πάντα οξυμένη αίσθηση των επιπτώσεων στη φυσική μορφή του αστικού χώρου διατηρώντας τη ματιά του αρχιτέκτονα πίσω από τη σκέψη του πολεοδόμου.

Ο Θαλής είχε νηφάλια κρίση και εξίσου νηφάλια αντιμετώπιζε τους μαθητές του. Η συζήτηση επάνω στις φοιτητικές μας εργασίες γινόταν ως ήρεμη αντιπαράθεση ώστε το τελικό αποτέλεσμα να προκύπτει διαλεκτικά και όχι με επιβολή της καθηγητικής αυθεντίας. Δίδασκε ενθαρρύνοντας και όχι επιτιμώντας, κάτι που δεν ήταν ο κανόνας στην εποχή μας, δηλαδή πριν από την χούντα, όταν υπήρχαν αρκετά κρούσματα αυταρχικής συμπεριφοράς μέσα στην σχολή. Με τον ίδιο τρόπο ενεργούσαν οι τρεις συνεργάτες του, οι «βοηθοί», όπως ονομάζονται τότε Σεμτώβ Σαμουήλ (Σαμ), Νέλλη Τσόκου και Αντώνης Τσούκας, τους οποίους είχαμε την τύχη να έχουμε καθηγητές, αλλά και η Μαίρη Αργυροπούλου, για την οποία παλαιότεροι φοιτητές εκφράζονταν με μεγάλη εκτίμηση. Ήταν γι' αυτό πολύ ευχάριστη η ατμόσφαιρα μέσα στην τάξη στο εβδομαδιαίο οκτάωρο μάθημα της πολεοδομίας. Το μάθημα είχε χαρακτήρα στούντιο, καθώς για τον Θαλή η από καθέδρας διδασκαλία δεν ήταν η καταλληλότερη για το αντικείμενο. Οι διπλωματικές εργασίες θεωρούνταν πολύ δύσκολες διότι αντιμετώπιζονταν ως άσκηση σε πραγματική μελέτη. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους ήταν η μεγάλη ομάδα φοιτητών που συνεργάζονταν για το θέμα, το συλλογικό πνεύμα που καλ-

λιεργούνταν και η στενή σχέση με τον επιβλέποντα καθηγητή και την ομάδα των συνεργατών του.

Ο Θαλής ήταν οπαδός του μοντερνισμού, της ουσίας του, χωρίς φανατισμούς. Ήταν ταυτόχρονα και μεγάλος γνώστης του παρελθόντος της πόλης: για την ακρίβεια, κάθε σημαντικής πόλης της Ευρώπης. Στις εκπαιδευτικές εκδρομές ήταν μεγάλη τύχη να τον εξασφαλίσεις ως συνοδό. Καταρχήν εφαρμόζε σε πιο πρόσφορο κλίμα τη γενική στάση του απέναντι στους φοιτητές: «Είμαι εδώ για σας, αν το θέλετε». Όποιος ήταν υποψιασμένος δεν τον άφηνε από κοντά. Οι περίπατοι στις παλιές πόλεις της Ευρώπης, τις οποίες ο Θαλής γνώριζε σαν την παλάμη του χεριού του, ήταν μια αλληλουχία αποκαλύψεων μπρος στα έκπληκτα μάτια μας. Όλο το παρελθόν της πόλης, αλλά και περιοχές με ενδιαφέρον για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική και πολεοδομία, ήταν πάντα γνωστά στον Θαλή.

Τον ξαναβρήκαμε στο Πολυτεχνείο μετά την πτώση της χούντας. Ως συνεργάτες του βιώσαμε την αξιοζήλευτη ελευθερία να λες την άποψή σου και να αντιμετωπίζεις τους φοιτητές όπως νομίζεις καλύτερα, αφού έχουν προηγηθεί συλλογικές συζητήσεις μεταξύ των συνεργατών, και αυτό παρά το εν ισχύ τότε αποπνικτικό πλαίσιο του καθεστώτος των εδρών. Ήταν πάντα δίπλα μας για να μας υποστηρίξει γενναιόδωρα σε κάθε καλή προσπάθεια, ουσιαστικά και τυπικά, χωρίς ποτέ να επιδιώξει την δημιουργία «αυλής». Ευγενής, διακριτικός, κύριος με την πιο ειλικρινή σημασία του όρου στις επαφές με όλους, φοιτητές και συνεργάτες: ευγενής μ' ένα εντελώς δικό του στυλ, φιλικό και χαλαρό εκ πρώτης όψεως αλλά απόλυτα συγκροτημένο και κάποτε ιδιαίτερα αυστηρό.

Ο Θαλής τηρούσε πάντα τους κανόνες της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής δεοντολογίας, ευελπιστώντας ότι και οι άλλοι θα ενεργούν με τον ίδιο τρόπο. Βεβαίως αυτό του στοίχισε ορισμένες φορές ακριβά, αλλά δεν τον επτόησε.

Ως δάσκαλος και συνεργάτης ήταν πρώτα απ' όλα άνθρωπος της πράξης. Ας μην θεωρηθεί αυτό ότι περιορίζει την συνεισφορά του στα όρια του «τεχνικού». Είχε ευρύτατη κουλτούρα και συχνά εικονοκλαστικές απόψεις για την πολιτική, την αρχιτεκτονική, την ζωγραφική, την μουσική, το θέατρο, και κάθε παρέμβασή του αντλούσε από την κουλτούρα αυτή. Από τα ενδιαφέροντά του δεν απουσίαζε η συμμετοχή στα τοπικά πολεοδομικά ζητήματα και είχε λόγο και άποψη πέραν της συμμετοχής σε καθαρά επαγγελματικούς χώρους για ζητήματα που θεωρούσε κρίσιμα.

«Σπινθηροβόλο πνεύμα και ακέραιος άνθρωπος». Τα λόγια του συναδέλφου Γιώργου Συνεφάκη είναι πολύ εύστοχα. Ο Θαλής υπήρξε ένας ιδιαίτερος, πολύπλευρος άνθρωπος, που ξεχείλιζε από νεανικότητα, χιούμορ και ενδιαφέροντα μέχρι τα 90 του χρόνια.

Το στυλ το κάνει ο άνθρωπος, λέει μια μικρή σοφή φράση.
Θα μας λείψει πολύ το στυλ Θαλής.

Αλέκα Γερόλυμπου
Κική Καυκούλα

Πρώην μέλη του Τομέα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής
Ανάπτυξης Τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ,
νυν συνταξιούχοι πανεπιστημιακοί